



PCBO Tytsjerksteradiel

PCBO Tytsjerksteradiel is een vereniging voor christelijk basisonderwijs met 13 dorpscholen in de gemeente Tytsjerksteradiel. Het aantal leerlingen per school varieert van 38 tot 285. In totaal bezoeken dagelijks bijna 1800 leerlingen de scholen.

Het beste onderwijs voor ieder kind!

Passend onderwijs: een onderwerp waar de afgelopen jaren heel onderwijsgevend Nederland het druk mee heeft gehad! Met de invoering van het Passend Onderwijs in augustus 2014, houdt de aandacht voor dit onderwerp echter niet op. Die aandacht is blijvend. Iedere school wil immers het beste onderwijs bieden voor ieder kind en dat is ook wat ouders verwachten. Het lijkt vanzelfsprekend, maar het is een flinke uitdaging om zover te komen dat alle kinderen het beste onderwijs krijgen!

PCBO Tytsjerksteradiel in Friesland koos voor aanpassing van de onderwijsconcepten om te voldoen aan de vraag naar passend onderwijs. Daarbij biedt de aanpassing het voordeel dat bij een teruglopend aantal leerlingen dezelfde kwaliteit van onderwijs aangeboden kan worden. Vooral de kleinere scholen met combinatiegroepen liepen tegen de grenzen aan van het leerstofjaarklassensysteem. Maar hoe organiseer je het dan anders? En waar start de verandering? Om antwoorden te vinden op deze vragen is de hulp ingeroepen van Ineke van Sijl en Erik Adema van de KPC Groep. De uitkomsten en keuzes die scholen gemaakt hebben zijn heel verschillend, maar voor alle scholen geldt dat er mooie resultaten behaald zijn!

Aanleiding

In 2009 bleek uit onderzoek dat de scholen van PCBO Tytsjerksteradiel fungeerden als 'netwerkscholen'. Ze onderhielden goede relaties met het speciaal onderwijs en hadden een goed georganiseerde zorgstructuur en maakten gebruik van ambulante begeleiders. De scholen hadden, om aan de zorg voor leerlingen met speciale onderwijsbehoeften te kunnen voldoen, externen nodig en leerlingen werden gelabeld. Adelen Buruma, stafmedewerker onderwijs: "Vanuit de visie dat wij kinderen thuis nabij passend onderwijs willen bieden, hebben alle scholen zich de afgelopen jaren ontwikkeld tot 'smalle zorgschool'. Doel daarvan was het onderwijs op een andere, meer effectieve manier te organi-



meer dan alleen onderwijs!

seren. Een 'smalle zorgschool' biedt de mogelijkheid om nog meer tegemoet te komen aan wat kinderen nodig hebben en de verwachting was dat er ook minder 'zorg' zou ontstaan. Inmiddels zijn we enkele jaren verder en als ik zie wat we met elkaar bereikt hebben, dan ben ik daar trots op!"

De ontwikkelingstrajecten naar nieuwe schoolconcepten zijn verschillend verlopen op de scholen. Waar de ene school zich vanuit een aanbod voor meer- en hoogbegaafde kinderen ontwikkelde in gedifferentieerd werken, heeft een andere school dat gedaan door in te steken op het groepsdoorbrekend werken. Hierdoor kunnen kinderen op maat instructie 'halen'.

Twee scholen hebben de keuze gemaakt voor vakadoptie. Dat betekent dat één leerkracht één vak geeft: rekenen, taal, spelling en begrijpend lezen. Leerkrachten kunnen zich volledig in één vak verdiepen, waarin ze talentvol zijn. Kinderen hebben dag- of weektaken en krijgen meer zelf de verantwoordelijkheid. Leerkrachten hebben hierbij een meer coachende rol gekregen. Adeliën Buruma: "We merken nu al dat de leerkrachten meer uit leerlingen kunnen halen en dat daarbij de werkdruk vermindert. Door de verandering van onderwijsconcepten zijn we nu niet meer volledig aangewezen op externe zorg. Wij bieden nu adequaat onderwijs aan, ook voor een specifieke categorie leerlingen."

"Het proces naar 'smalle zorgschool' is heel divers verlopen. We hebben ervaren dat leiderschap cruciaal is. Hij of zij moet zorgen voor vertrouwen, draagvlak en de voortgang. En daar is soms lef voor nodig!"

Adeliën Buruma, stafmedewerker Onderwijs

Slim organiseren voor een brede ontwikkeling

Naast keuzes in schoolconcepten als TOM- en Daltononderwijs steekt PCBO Tytsjerksteradiel sinds vorig jaar veel tijd in de stimulering van de brede talentontwikkeling: TALINT 0.13. De vereniging vindt dat dit ook onderdeel uitmaakt van Passend Onderwijs. Immers, de talenten van kinderen liggen breder dan alleen bij rekenen, taal en lezen. De kernfunctie van onderwijs is het overbrengen van kennis, maar ook van vaardigheden en levenservaringen. Onder TALINT 0.13 valt een divers aanbod zoals drama, muziek, wetenschap en technologie, kunst en koken.



Adeliën Buruma: "Het aanbod van de brede talentontwikkeling is een bewuste keuze. In de kleine dorpen is het aanbod aan activiteiten voor kinderen soms beperkt. Door vanuit onderwijs, in samenwerking met ketenpartners, activiteiten te organiseren kan een gevarieerd aanbod gerealiseerd worden." Een combinatiefunctionaris muziek geeft op alle scholen in groep 3 en 4 muzieklessen, zodat alle kinderen hun AMV kunnen halen. Sommige scholen kiezen daarna nog voor een verdieping door leerorkesten. In samenwerking met de bibliotheek worden lessen mediawijsheid verzorgd in de bovenbouwgroepen.

Samenwerking met opvang en gemeente

In dorpen waar de scholen werken met een continuooster is een kwartiermaker dagarrangementen benoemd. De kwartiermaker is

aangesteld vanuit onderwijs, kinderopvang en gemeente samen, om een aantrekkelijk aanbod van activiteiten onder en na schooltijd voor kinderen samen te stellen.

Alle scholen hebben een coördinator wetenschap & technologie en zijn aangesloten bij BêtaPuntNoord. De coördinatoren stimuleren de invoering van Wetenschap en Technologie in de scholen en worden 'gevoed' in een netwerk. Op gemeentelijk niveau is er een Technetkring opgericht, waardoor de vereniging nauw kan samenwerken met het voortgezet onderwijs en met bedrijven.

Denken van oud naar nieuw

Met de beslissing dat er dingen gaan veranderen in school, ben je er nog niet. Veranderingsprocessen vragen van alle betrokkenen de mogelijkheid om van oud naar nieuw te denken. Daarbij vraagt het doorzettingsvermogen om niet alleen het traject te starten, maar ook door te zetten en af te maken. Alle deelnemende scholen hebben gekozen voor de aanpak van Team Onderwijs Op Maat (TOM); een nieuwe manier van onderwijs organiseren op schoolniveau. Klik [hier](#) om

de film TOM te bekijken. Reguliere klassen werden vervangen door 'units' van leerlingen. De leerlingen krijgen passend onderwijs aangeboden omdat er meer mensen met verschillende talenten worden ingezet. Dit zijn zowel mensen van binnen (leerkrachten, onderwijsassistenten en specialisten) als van buiten (stagiaires, studenten, senioren, vrijwilligers van verenigingen). Dit betekent dat er met meer mensen wordt gewerkt vanuit de ambitie: kwaliteit van het onderwijs omhoog en werkdruk omlaag.

Meerwaarde KPC Groep

Onder leiding van Erik Adema en Ineke van Sijl zijn de verschillende trajecten goed van de grond gekomen. De begeleiding was gericht op de praktijk: wat de ene dag bedacht werd, kon de volgende dag op school worden ingevoerd. Door te veranderen vanuit visie, kan daar ook steeds op teruggegrepen worden: dát is waarom wij veranderen. Adeliën Buruma: "Door nieuwe organisatievormen kunnen we beter inspelen op de hulpvraag van kinderen. Ineke en Erik hebben de teams enthousiast gehouden en hielden de stip op de horizon".

Klik op onderstaande links om een indruk te krijgen van de veranderingsprocessen op vier scholen van PCBO Tytsjerksteradiel.



CBS Dûbel-Ien



CBS Immanuel



CBS de Balsemyn



CBS de Finne

CBS Dûbel-len

Werken aan zelfstandigheid van kinderen

Afgelopen jaren heeft het team van **CBS Dubel-len** in Sûwald gewerkt aan zelfstandigheid van leerlingen. Kinderen werken met dag- of weektaken, kleuters plannen zelf hun activiteiten op een planbord. Wie de opdracht snapt kan zelf beginnen en anderen krijgen 'verlengde instructie'. Toch vond het team dat het niet 'klaar' was. Maar een groot veranderingsproces vraagt moed en durf! CBS Dûbel-len is zich daar goed van bewust. Het team heeft verschillende doelen gesteld, waar zij de komende jaren aan gaan werken:

1. Meer eigenaarschap van leerlingen voor hun eigen leerproces
2. Het optimaliseren van de samenwerking tussen de teamleden en het in kaart brengen van specialismen en talenten.
3. Meer samenwerking tussen kinderen.

Gosse Bies, directeur van CBS Dûbel-len: "Als team hebben we hierop een visie ontwikkeld, waar wij stapsgewijs vorm aan geven. 2015 is ons startjaar, waarin wij werken in 4 combinatiegroepen. In de ochtend geven onze leerkrachten les aan de hand van methode, 's middags

werken zij nu en dan groepsoverstijgend. We hebben de ambitie om over 4 jaar, het werken in units, tijdens het middagprogramma, volledig te hebben geïntegreerd in onze school. Dit heeft gevolgen voor de inrichting en indeling van de leeromgeving en het gebruik van ruimtes."

Groep 1 t/m 4: samen spelen, leren, werken

Kruisbord groep 1 t/m 4		Winter		januari 2015	
Computer verhaaltje - S-A-B	januari	februari	maart	april	mei
Knuffel maak eigen eigen 12:00-13:00	januari	februari	maart	april	mei
Knuffel maak eigen eigen 12:00-13:00	januari	februari	maart	april	mei
Knuffel maak eigen eigen 12:00-13:00	januari	februari	maart	april	mei
Knuffel maak eigen eigen 12:00-13:00	januari	februari	maart	april	mei
Knuffel maak eigen eigen 12:00-13:00	januari	februari	maart	april	mei
Knuffel maak eigen eigen 12:00-13:00	januari	februari	maart	april	mei
Knuffel maak eigen eigen 12:00-13:00	januari	februari	maart	april	mei
Knuffel maak eigen eigen 12:00-13:00	januari	februari	maart	april	mei
Knuffel maak eigen eigen 12:00-13:00	januari	februari	maart	april	mei
Knuffel maak eigen eigen 12:00-13:00	januari	februari	maart	april	mei



"Je krijgt met het rekenen op de tablet tips en dan gaat het werk beter en je hoeft juf niet te vragen, dat is handig!"

Jildou Lourens (leerling Dûbel-len)

meer dan alleen onderwijs!

Niet alleen de leerlingen moeten meer eigenaar worden van hun leerproces. Het doel is dat de leerkrachten eigenaar worden van het veranderingsproces. Om dat doel te bereiken is tijd nodig. Gosse Bies: "het team is zeer

betrokken, maar nog geen eigenaar. Door keer op keer inhoud te geven aan het nieuwe denken, de nieuwe beelden en ook door het nieuwe doen, ontstaat er vertrouwen en draagvlak bij teamleden."

**Snappet:
veel
zelfstandig
inoefenen**



"Samenwerken is belangrijk, want later als je groot bent, heb je dat nodig en nu kunnen we dat oefenen!."

Sytze Boskma (leerling Dûbel-Ien)

**De resultaten
worden
gepresenteerd**



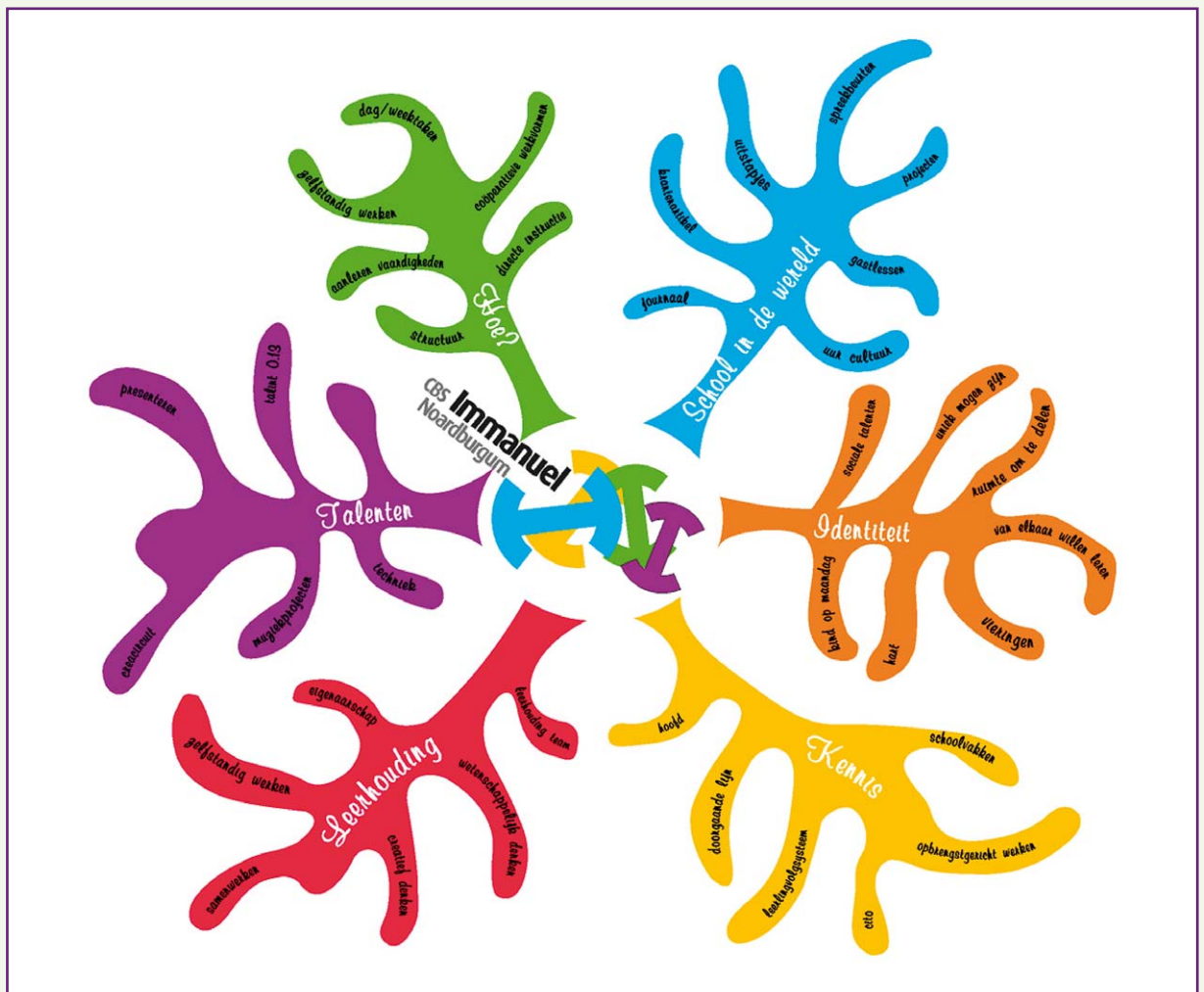
meer dan alleen onderwijs!

CBS Immanuel

Leer- en ontwikkelijnen als basis

Binnen de ontwikkeling naar Team Onderwijs op Maat, richt CBS Immanuel in Noardburgum zich sinds dit jaar volledig op het eigenaarschap van leerlingen op hun eigen leerproces. Het team is gestart met het maken van een mindmap rond de visie op onderwijs. Het eigenaarschap is met name in de tak leerhouding weergegeven:

1. Eigenaarschap
2. Zelfstandig werken
3. Samenwerken
4. Creatief denken
5. Wetenschappelijk denken
6. Leerhouding team



Het team heeft zich gebogen over de visie op leren en over wat het betekent om te leren in de 21^e eeuw. Dat bleek consequenties te hebben voor het dagelijkse onderwijs! Want, net als op de Dûbel-len, betekent dat instructie in

de ochtend en groepsoverstijgend werken in de middag. De school wil de leer- en ontwikkelingslijnen als uitgangspunt nemen in plaats van de methode.



Hoe kun je leerlingen eigenaar laten worden van hun leerproces? CBS Immanuel ontdekte dat kindgesprekken een heel mooie middel is om informatie te verkrijgen. Klassendienst is gewijzigd in alle kinderen een taak.

“Bij eigenaarschap van het leerproces denken wij aan onder andere: motivatie, autonomie.”

Bareld Kuilman, directeur

CBS De Balsemyn

Van methode gebonden lesgeven naar thematisch werken

CBS De Balsemyn in Eastermar is in 2013 gestart met TOM. Het team vond meer zelfstandigheid, meer samenwerkend leren en meer betrokkenheid van leerlingen belangrijk. Voor de leerkrachten betekende het specialisatie in een vakgebied, waardoor de lessen aantrekkelijker worden. Soms is het een kwestie van uitproberen en aanpassen, zo blijkt uit de ervaringen van de Balsemyn.



Uitgangspunt in Unit 1, de groepen 1 tot en met 4, was dat de leerlingen zelfstandig in hoeken werkten aan een thema. Er waren aanpassingen gemaakt in de leeromgevingen zodat er ook in een aangrenzend lokaal, en op gang kon worden gewerkt.

In Unit 2 werden de zaakvakken verdeeld over de leerkrachten. Daarbij is rekening gehouden

met kwaliteiten van leerkrachten maar ook met hun affiniteit met een bepaald vak. Werkvormen werden daardoor uitdagender, zodat de betrokkenheid van de kinderen vergroot werd. De kinderen hadden verschillende vakken op 1 middag en daarbij tijd om zelfstandig en samenwerkend te kunnen leren. De kinderen en de leerkrachten waren positief over deze manier van werken.

“We maken een proces door van methode gebonden lesgeven naar thematisch werken. We zien het plezier dat kinderen hebben in deze nieuwe manier werken, en daar doe je het voor.”

Esther de Best, leerkracht De Balsemyn



Er bleken voor- en nadelen te kleven aan deze organisatievorm. In Unit 1 was het leeraanbod voor groep 4 te minimaal. Het nadeel in Unit 2 was dat de organisatievorm afhankelijk werd van studenten en hulp buiten af. Daarnaast ontstond bij de leerkrachten het gevoel dat zij terug vielen in oud leerkrachtgedrag: weinig tijd voor de voorbereiding en samenwerken en zelfstandig leren kwamen nog maar mondjes maat naar voren. De leerkrachten van de bovenbouw hadden het idee dat de

doelen voorbij gestreefd werden doordat de organisatievorm leidend werd.

Op dit moment is er besloten om vooral in Unit 2 het over een hele andere boeg te gooien. Het team wil meer aansluiting bij het thematisch werken, zoals dat in Unit 1 al wordt gedaan. Daarom is ervoor gekozen dat Unit 1 het voorbeeld wordt voor Unit 2. In mei 2015 is een proef gestart met het thema: Sport en Spel. Dit thema wordt in beide Units behandeld.

“Het kind staat voorop. Vanuit hun belevingswereld willen we aansluiten en dit verwerken in de verschillende thema’s. We zijn nu bezig met de stap de leerlingen meer eigenaar te laten worden van hun leerproces.”

Aly van Dijk, leerkracht De Balsemyn



De rol van KPC Groep was bij CBS De Balsemyn vooral begeleidend. Ze heeft het proces positief beïnvloed. Door de input werd het team gestimuleerd om het onderwijs anders in te richten.

Gosse Bies, directeur: “We zijn ons bewust geworden dat de methode in veel gevallen leidend is geweest en dat we te weinig aansloten bij de kinderen. De begeleiding was open waardoor we een verandering hebben kunnen doormaken die bij het team past.”

meer dan alleen onderwijs!

CBS De Finne

“De beste leerkracht zit in de leerling zelf!”

“De beste leerkracht zit in de leerling zelf!” Een kernachtige verwoording van waar het om gedraaid heeft tijdens het veranderingsproces bij **CBS De Finne** in Jistrum.

Het team heeft een visie ontwikkeld op het leren van kinderen die gebaseerd is op de 21^e century skills: samenwerking, zelfsturing, communicatie, creativiteit, ICT-geletterdheid, kritisch denken en vaardigheden om problemen op te lossen, etc.



“Het werken in de stilte is erg plezierig. Normaal gesproken krijg ik mijn werk niet zo snel af en de stilte is dan heel handig.”

leerling van CBS De Finne

Een voorwaarde voor het leren van kinderen is dat er **rust** (structuur), **relatie** (veiligheid) en **vrijheid** (in gebondenheid) is.

Op basis van de geformuleerde visie heeft het team zich met name gericht op de inrichting en vormgeving van het wereld oriënterend onderwijs. Het team had van te voren doelen gesteld: eigentijds onderwijs aanbieden, het eigenaarschap van het leren vergroten en daarmee ook de betrokkenheid van leerlingen versterken. Leerlingen moeten een goede basis meekrijgen voor hun persoonlijke ontwikkeling en het onderwijs moet beter aansluiten bij de behoefte van de leerling. Daarbij geeft een nieuwe aanpak leerkrachten energie!

Het team heeft verschillende **keuzes** gemaakt:
Op het gebied van de leeromgeving:

er zijn afspraken gemaakt over de school als onderwijsruimte, de inzet van ICT, vanaf groep 4 werken de kinderen met een tablet, er wordt gewerkt aan een krachtige leeromgeving, er is een stilte ruimte ingericht.

Op het gebied van organisatie: er is een steeds betere afstemming op de onderwijsbehoefte van het kind, de dag- en weektaken zijn op elkaar afgestemd, kleuters plannen nu ook hun eigen werk voor een week, iedere ochtend wordt gestart met “Plankgas”. De kinderen zijn zelfstandig aan het werk terwijl de leerkracht tijd heeft voor leerlingbegeleiding. De kinderen van groep 5-8 bepalen zelf hun eettijd tussen 9.30-11.00 uur. Kinderen hebben verschillende taken binnen school gekregen zoals ‘lichtassistent’, toezichthouder op het plein, toezichthouder jassen/tassen.

meer dan alleen onderwijs!



“Ik vind het werken op de tablet erg prettig want als je iets fout doet dan zie je dat meteen. In een schrift is dat niet zo.”

leerling van CBS De Finne

Op het gebied van leerinhoud: werken met duidelijke doelen, er worden reflectie gesprekken met kinderen gevoerd, er is een klein begin met een portfolio gemaakt. Het zomer-rapport wordt vanaf groep 6 met kind en ouder besproken. Leerlingen van groep 8 geven bij het verwijzingsgesprek naar het VO in het bijzijn van hun ouders een presentatie over zichzelf.

Op het gebied van personeel: er is een omslag gemaakt van ‘mijn klas’, naar ‘onze school’ en ‘onze leerlingen’, de rol van de leerkracht is door de reflectiegesprekken met kinderen aan het veranderen naar die van begeleider en niet alleen maar van instructeur.

Op het gebied van leiding en verandering: er is een open cultuur binnen

de school. Leerkrachten werken met elkaar samen in units. De groepen worden bij diverse activiteiten gemixt. De school heeft een duidelijke visie geformuleerd. De school heeft een open houding naar de ouders. Ouders kunnen kiezen uit verschillende gespreksarrangementen en er is een samenwerkingsovereenkomst tussen ouders en school. Het schooljaar wordt gestart met welkomstgesprekken tussen ouder en leerkracht, waarbij de ouder vertelt over zijn/haar kind.

“De veranderingen voltrokken zich in een snel tempo doordat de teamleden erg geïnspireerd werden door de aanpak van KPC Groep.” **Baukje Bijma, directeur CBS De Finne**

meer dan alleen onderwijs!



PCBO Tytsjerksteradiel
E.M. Beimastrjitte 11a
9261 VG Eastermar
(0512) 47 25 94